

<https://doi.org/10.26565/2220-8089-2026-49-10>

УДК 327.01 (075.8)

Віктор Олександрович Пашков

к. політ. н., доцент кафедри міжнародного права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, вул. Григорія Сковороди, 77, Харків, 61024.

viktor.pashkov.polit@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4273-2181>

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Розглядаються особливості розуміння сутності, структурних чинників і цілей зовнішньополітичної діяльності держав в рамках провідних парадигм теорії міжнародних відносин – неореалізму, неолібералізму, конструктивізму. Метою дослідження є з'ясування специфіки та відмінностей концептуального бачення різними теоретичними підходами ТМВ принципів, які лежать в основі зовнішньої політики сучасних держав, та цілей, які вони переслідують на міжнародній арені. Основними методами дослідження є методи загальнонаукового пошуку (аналіз, синтез, дедукція), компаративний і історичний методи, системний підхід. Встановлено, що незважаючи на суттєві відмінності між різними парадигмами у інтерпретації міжнародної політики, на теоретичному рівні вони демонструють прихильність спільній установці – погляду на зовнішню політику держави як похідну від природи міжнародних відносин. Таким чином, визначення мотивів зовнішньополітичної поведінки держав прямо виводиться з розуміння міжнародного середовища, в якому вони діють, будь-то конкурентна арена міждержавної боротьби за ресурси та владу, де правила гри визначаються національною могутністю та домовленостями великих держав (неореалізм), багаторівнева мережа зв'язків і залежностей між державами, де вони прагнуть реалізувати свої інтереси через співробітництво (неолібералізм) чи спільнота акторів, між якими постійно відбуваються численні взаємодії, які формують міжнародну реальність (конструктивізм).

З'ясовано, що концептуальні відмінності між парадигмами призводять до різного визначення цілей зовнішньої політики держави. Згідно з позицією неореалістів, такими цілями є забезпечення безпеки, посилення національної могутності та міжнародного впливу держави. Представники неолібералізму визначають зовнішньополітичні цілі через зростання національного багатства та забезпечення міжнародного миру. Натомість, конструктивісти формулюють цілі зовнішньої політики сучасних держав у розмитому ключі – як реалізацію ними своїх національних інтересів через співпрацю на основі ідентичності.

Ключові слова: *парадигми міжнародних відносин, теорія зовнішньої політики, національні інтереси, міжнародна система, двосторонні відносини.*

Як цитувати: Пашков, В.О. 2026. Теоретико-концептуальні підходи до розуміння зовнішньої політики. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Питання політології»* 49: 76-84. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2026-49-10>

In cites: Pashkov, Viktor. 2026. Theoretical Approaches to Understanding the Foreign Policy of the State. *The journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»* 49: 76-84. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2026-49-10> (in Ukrainian)

У політичному та науковому дискурсі часто використовуються поняття та уявлення, які на перший погляд є настільки поширеними та апріорними, що стають фундаментальними для конкретних галузей політики.

Водночас при ближчому розгляді ці поняття та явища виявляються розмитими та складними для теоретичного осмислення. Хоча зовнішньополітичний аналіз як окрема субдисципліна міжнародно-політичної науки існує понад сімдесят років, в її рамках розуміння власне зовнішньої політики залишається одним із найбільш засадничих і складних питань. У цьому контексті ситуація для дослідників ускладнюється двома обставинами. З одного боку, у практичному

© Пашков В.О., 2026.

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0

вимірі зовнішньополітична діяльність держав характеризується різноспрямованістю, багатоаспектністю та значним динамізмом, що ускладнює її осмислення у всіх проявах і формах. З іншого боку, академічні дискусії у цій галузі від початку отримали відчутний ідеологічний і поляризований характер, що унеможливило формування єдиної концептуальної рамки. Навпаки, можна говорити про співіснування і конкуренцію декількох теоретико-методологічних підходів до розуміння зовнішньополітичної поведінки держав.

Слід відзначити, що у вітчизняному науковому дискурсі питання сутності та підходів до розуміння зовнішньої політики держави є слабо розробленим. Наявні наукові розвідки переважно мають емпіричний характер, обмежуються фрагментарним описом чи юридичними абстракціями.

Метою дослідження є з'ясування специфіки та відмінностей концептуального бачення різними теоретичними підходами ТМВ принципів, які лежать в основі зовнішньої політики сучасних держав, та цілей, які вони переслідують на міжнародній арені.

У західній теорії протягом ХХ ст. у процесі інституціоналізації міжнародно-політичної науки сформувалися декілька теоретико-методологічних парадигм, які відображають різні підходи до вивчення та бачення сфери міжнародних відносин. На сучасному етапі ключовими з них є нео-реалізм, неолібералізм і конструктивізм, що постали як результат змішування теорії та ідеологічних доктрин і запозичення методологічних підходів із інших наукових дисциплін, зокрема соціології та політичної науки.

Політико-філософська доктрина лібералізму зародилася в Новий час в умовах боротьби феодального та буржуазного порядків і становлення національних держав. Найбільший внесок в її розвиток зробили Г. Гроцій, Дж. Локк, Дж. Бентам, І. Кант, В. Вільсон. Ключовими ідеями ліберальних мислителів щодо сфери міжнародних відносин у цей період стали обґрунтування обмеження агресивних війн, необхідність розбудови та зміцнення міжнародного права як дієвого регулятора міждержавної взаємодії, дотримання прав людини, створення міжнародних інститутів (організацій і судів) для вирішення міждержавних конфліктів.

Представники ліберальної (ідеалістичної) доктрини вважають, що оскільки зовнішню політику реалізують конкретні люди, які перебувають при владі, то її рушійною силою є їх воля та особистісні

якості. Людина, на їхню думку, за своєю природою є раціональною та вільною, а тому держави у міжнародних відносинах зацікавлені у взаємовигідній співпраці, мирному вирішенні конфліктів. Подібно до того, як людина здійснює моральний вибір і несе відповідальність за нього, держава у своїй зовнішньополітичній поведінці має керуватися базовими суспільними цінностями (свобода, справедливість, рівність, права людини) (Седляр, Ярошенко 2023: 186).

Таким чином, ідеалістичне трактування зовнішньої політики передбачає конструктивну, толерантну позицію уряду у відносинах з іншими державами, що спирається на універсальні моральні та правові норми.

Друга світова війна з її небаченими руйнуваннями та жертвами, а також розгортання у подальшому «Холодної війни» призвели до того, що ідеалістична парадигма зазнала суттєвої критики, поступившись пануванню політичного реалізму з його фокусом на національних інтересах і стратегічних міркуваннях.

Стагнація ліберального напрямку у теорії міжнародних відносин тривала до середини 1970-х рр., коли на основі осмислення процесів економічної інтеграції, ідей інституціоналізму та політичної розрядки у міжнародній політиці сформувався неолібералізм. На академічному рівні його найбільш авторитетними представниками стали Ч. Браун, Дж. Най, А. Моравчик, Р. Белламі, Ч. Купчан, Р. Кеохейн. Полемізуючи з нео-реалістами, представники цієї парадигми вважають, що функціональною основою відносин між сучасними державами є прагнення до взаємовигідної співпраці та спільні цінності, а не принципи анархії, національного егоїзму та боротьби за світову владу. Глобалізація значно розширила та поглибила політичні, безпекові, економічні та культурні зв'язки між державами. Як результат, сучасна система міжнародних відносин перетворилася не лише на глобальну за кількістю охоплених держав, а на цілісну та багаторівневу, в якій виникнула глобальна взаємозалежність країн і процесів. Ця нова якість міжнародної політики проявилася в низці тенденції – демократизації політичного життя більшості держав світу, розвитку економічної інтеграції та послабленні торгівельних бар'єрів, зростанні ролі засобів «м'якої сили» у зовнішньополітичній діяльності держав, появі численних недержавних акторів у міжнародних відносинах.

На думку неолібералів, міжнародні відносини не є необмеженим полем проти-

стояння «всіх проти всіх»: попри анархічні тенденції тут існують певні правила та принципи взаємодії між учасниками. Найбільш предметно це проявилось у створенні міжнародного права після Вестфальського миру 1648 р. і міжнародних організацій у XX ст. Ці два важливі регулятори зовнішньополітичної поведінки держав стали стовпами формування після 1945 р. ліберального міжнародного порядку. Серед його основних переваг для держав-учасників можна відзначити прогнозованість поведінки і зменшення конфліктності.

Іншим помітним проявом посилення взаємозалежності розвитку країн і світу в цілому на сучасного етапі є створення багатосторонніх наднаціональних структур, що покликані здійснювати управління глобальним розвитком – від міжнародних міжурядових організацій (ООН, ЄС, АСЕАН, Африканський Союз) до колаборативних партнерств (G7, BRICS).

Головними цілями зовнішньої політики держав, згідно із неоліберальною концепцією, є забезпечення міжнародного миру та зростання національного добробуту. Ці цілі світоглядно виводяться із людських прагнень до безпеки, свободи, співпраці та багатства, що притаманні всім цивілізованим народам. Їм відповідають такі принципи, як дотримання прав людини, суверенна рівність держав, орієнтація на загальнолюдські цінності та мораль. Виходячи з цих міркувань, представники неолібералізму вважають, що основну роль у арсеналі зовнішньополітичних інструментів держав мають відігравати взаємовигідне співробітництво (партнерство) та «м'яка сила», а військові інструменти мають залишатися крайнім заходом.

Неоліберальна парадигма відзначає, що процеси глобалізації не лише пов'язують держави широкою мережею взає залежностей, а й опосередковано послаблюють роль держави як головного суб'єкта міжнародних відносин. Складність полягає в тому, що багаторівневу мережу зв'язків між державами переважно забезпечують недержавні актори – міжнародні організації, регіони, транснаціональні корпорації, неурядові організації, діаспорні спільноти. Кожний із цих акторів володіє певними ресурсами або повноваженнями, іноді перебирає їх у держав. У цьому контексті особливу роль неоліберали відводять міжнародним урядовим організаціям як інструменту багатосторонньої дипломатії. Як відзначає американський політолог Дж. Розенау, сучасна система міжнародних

відносин функціонує на двох взаємопов'язаних рівнях. Перший рівень виступає полем конкуренції та співпраці суверенних держав, які керуються власними національними інтересами. Другий рівень утворюють тисячі недержавних акторів, які у кооперації між собою та з державами вирішують різноманітні проблеми (Сремеєва 2024: 1131).

Дослідження двосторонніх відносин держав у рамках неоліберального підходу означає їх розгляд скрізь призму кооперативної співпраці. Держави, що взаємодіють, розглядаються як рівноправні партнери, що узгоджують свої позиції та інтереси з метою вирішення власних проблем. Локомотивом такої співпраці між державами служать спільні політичні цінності та прихильність визначеним міжнародним правилам. Ступінь спільності цінностей або керівних норм також може визначати статус держав одна щодо одної – партнери, вороги чи союзники. Крім того, кооперативність відносин держав зумовлює їхнє прагнення до взаємовигідної співпраці, пошуку компромісів, утримання від застосування силових засобів, виявлення ними взаємної поваги та солідарності.

Парадигма політичного реалізму виникла у період Тридцятилітньої війни в Європі. Її світоглядними джерелами стали праці таких мислителів і політичних діячів, як Н. Макиавеллі, А. Рішельє та Т. Гоббс. Хоча корені реалістичного підходу до міжнародних відносин сягають античного світу. Зокрема, давньогрецький історик Фулідід стверджував, що рушійними силами зовнішньої політики держави є не стільки дії конкретних державних діячів, скільки об'єктивні та незалежні від волі людей інтереси. Такими мотивами є військово-стратегічні міркування, географічні умови та матеріальні чинники.

Спільним для представників реалістичної парадигми є погляд на сферу міжнародних відносин як анархічне та конкурентне середовище, в якому відбувається постійна боротьба між державами за владу, ресурси та престиж. У таких умовах держава може покращити власні позиції та реалізувати національні інтереси, спираючись головним чином на військові засоби. Представники політичного реалізму розглядають міжнародні відносини як арену боротьби за владу між насильнішими державами. Цей стан зумовлений егоїстичним характером людської природи та незмінними законами міжнародної політики, насамперед прагненням до балансу сил. Кожна держава

на міжнародній арені виходить виключно зі своїх національних інтересів, як вона їх визначає та розуміє. Своєю чергою, динаміка взаємовідносин держав є наслідком зіткнення їх ключових інтересів.

Згідно з поглядами реалістів, зовнішня політика держави має керуватися прагматизмом, політичною доцільністю, тверезими розрахунками, активністю та послідовністю у відстоюванні інтересів. При цьому морально-етичні міркування є другорядними або публічним прикриттям для справжніх намірів (Ждамарова 2019: 74). Домінуючим інтересом держави у сфері міжнародних відносин є забезпечення власної безпеки, що гарантує їй збереження та можливості для розвитку.

Концептуальні основи реалістичного розуміння зовнішньої політики держав були сформульовані у двох фундаментальних працях – «Політичні відносини між націями. Боротьба за владу» (1948) американського політолога Г. Моргентау та «Мир і війна між націями» (1966) французького соціолога Р. Арона. Провідними представниками неореалізму сьогодні є переважно американські дослідники, зокрема Дж. Міршаймер, К. Волтц, Р. Гілпін, Г. Кіссінджер, Ю. Румер, а також Б. Бузан і О. Вейвер (Копенгагенська школа безпеки).

Неореалістичний погляд на міжнародні відносини поєднує державоцентричне бачення, ідеї про їхню анархічну природу, що характерні для класичного реалізму, з важливими тезами про існування міжнародної системи як стійкої сукупності акторів, правил і форм взаємодії між державами. Структурні особливості останньої, діючи як чинники примусу, визначають логіку поведінки держав на міжнародній арені. Суверенні держави, як великі, так і середні та малі, будучи егоцентричними акторами, будують зовнішньополітичні дії навколо реалізації своїх національних інтересів. Своєю чергою, останні мають об'єктивний характер і концентровано відображають актуальні суспільні проблеми, географічні умови та безпекові виклики, з якими зіштовхується конкретна держава. У цьому контексті держави в рамках міжнародної системи діють як функціонально подібні одиниці, оскільки вирішують однакові завдання. Враховуючи це, провідними у зовнішній політиці будь-якої держави є три мотиви – забезпечення власного виживання, зростання добробуту та посилення свого міжнародного впливу. Для реалізації цих завдань держави використовують дві базові

стратегії – посилення своїх силових можливостей і послаблення суперників.

З іншого боку, неореалісти переглянули погляди класичних реалістів щодо міжнародних відносин як анархічного середовища, де точиться безперервна боротьба за владу без правил. На основі переосмислення геополітичної конкуренції XIX-XX ст. представники неореалізму прийшли до висновку, що держави конкурують і співпрацюють не в політичному вакуумі, а у певним чином структурованих і історичних умовах, що накладають певні обмеження на їхню зовнішньополітичну поведінку. Передусім це стосується врахування державами, які борються за світову владу або власне виживання, співвідношення сил відносно конкурентів. Виходячи з цього, у процесі аналізу міжнародних відносин представники цього напрямку основну увагу приділяють поведінці держав у контексті міжнародних союзів, організацій і партнерств, які вони створюють. Звідси, неореалізм часто називають структурним реалізмом. З одного боку, держави розглядають такі двосторонні та багатосторонні формати співробітництва переважно як інструмент досягнення своїх цілей, а з іншого, – участь у таких кооперативних структурах накладає на держави певні обмеження у вигляді зобов'язань і необхідності врахування інтересів інших партнерів, і в такий спосіб структурує міжнародне середовище. Як зауважує К. Волтц, структурні особливості міжнародної політики здійснюють довготривалий вплив на поведінку держав і діють як елементи примусу, обмежуючи спектр можливих дій, союзників і інструментів (Седляр, Кравченко 2017: 74).

Основою стабільності системи міжнародних відносин і дотримання її керівних норм виступає баланс сил між великими державами, який залишається сталим протягом певного проміжку часу. Саме провідні держави формують конфігурацію міжнародної системи та визначають правила гри для всіх її учасників. Найчастіше це відбувається за результатами масштабних війн і дипломатичних конгресів. Разом із тим, боротьба за владу між великими державами триває постійно. Нарощення державами своїх військово-економічних можливостей безпосередньо впливає на баланс сил і зумовлює структурні зміни в міжнародній системі. При цьому неореалісти пропонують вважати великими ті держави, які мають суттєві переваги над іншими державами у таких сферах, як військова

сила, економіка, технології та демографія. Часто коло великих держав звужується до найсильніших за показниками військової потуги (Толстов 2023: 36).

Великі військові та економічні ресурси дозволяють провідним державам впливати на міжнародно-політичні процеси далеко за межами власних кордонів і регіонів розташування, поширювати свій геополітичний вплив на інші країни. Особливу роль у цьому процесі відіграє можливість проектувати свою військову силу за кордоном (військово-морські сили, військова авіація, військові альянси, військові бази за кордоном).

Конфігурація міжнародної системи визначає розподіл ролей і можливостей між різними групами держав, критерії їхньої класифікації та шляхи підвищення свого статусу. Відповідно розуміння цієї конфігурації з великою імовірністю дозволяє передбачити зовнішньополітичну поведінку держав, які належать до різних груп. Структурні обмеження в міжнародній політиці мають стійкий вплив на зовнішню політику держав, оскільки для їхнього ігнорування або подолання вимагається значно більше ресурсів і часу, ніж мають більшість держав, зокрема й великих. Тому держави на міжнародній арені змушені враховувати структурні рамки та діяти відповідним чином.

Анархічна природа міжнародних відносин разом із егоїстичною орієнтацією держав на власні інтереси унеможливають формування в міжнародному середовищі централізованої влади, подібно до внутрішньодержавного життя. Таким чином міжнародна система має децентралізований характер, функціонує як політична рамка, а не глобальний уряд. Крім того, в рамках однієї системи можуть існувати декілька ієрархій, сформованих навколо наддержав і великих держав. Однак загальною закономірністю поведінки держав на міжнародній арені є її залежність від їхніх силових потенціалів: чим більшими вони є, тим більшими можливостями володіють держави.

У цьому контексті центральним для неореалістів є поняття «сила», привнесене в теорію міжнародних відносин зі сфери військової стратегії. У першій половині ХХ ст. представники політичного реалізму розглядали силовий потенціал держави як сукупність її військових засобів (чисельність збройних сил, рівень озброєнь і військової організації) у поєднанні з готовністю військово-політичного керівництва їх застосувати. Геополітичні реалії «Холодної війни» та чинник ядерної зброї призвели до зміщення

акцентів у міждержавній конкуренції до сфер економіки, технологій і ідеологій. Реагуючи на ці зміни, у 1960-1970-х рр. неореалісти розширили розуміння силового потенціалу держав економічними аспектами, запропонувавши інтегральне поняття «національна могутність» (Bevir, Daddow 2015: 279).

У сучасних міжнародно-політичних дослідженнях поняття «сили» характеризує наявні у розпорядженні держави політичні, військові, економічні, технологічні та культурні ресурси, які забезпечують їй вплив на міжнародні процеси та інші держави, а також визначають її місце в міжнародній ієрархії. На сучасному етапі силовий потенціал держави включає військові, політичні, економічні, ідеологічні ресурси, які створюють можливості впливу на інші держави та визначають місце держави в ієрархії міжнародної системи.

Неореалістичне бачення міжнародних відносин також визнає, що структурні обмеження та прагматичні міркування сприяють об'єднанню державами зусиль у рамках міжнародних організацій і альянсів. Однак основним мотивом такої міжнародної кооперації є забезпечення державами власних інтересів, а не їхнє прагнення до співробітництва. Організаційні формати таких об'єднань можуть бути різними – від жорстких (військові союзи, торговельні блоки) до м'яких (партнерства, безпекові альянси без жорстких зобов'язань, регіональні ініціативи). Великі держави за допомогою таких форматів співпраці окреслюють власні сфери впливу, зміцнюють свій міжнародний престиж. Своєю чергою, середні та малі держави таким чином посилюють власну безпеку та міжнародні позиції. На думку неореалістів, якою б не була мотивація держав-учасниць, саме створення та функціонування міжнародних союзів і коаліцій позитивно впливає на міжнародну систему шляхом впорядкування міждержавних взаємодій.

Дослідження міжнародних відносин з позицій неореалізму передбачає їх інтерпретацію як міждержавної взаємодії, де учасники мають нерівні можливості та статуси, а також діють у середовищі з певними обмеженнями. Зокрема, Сполучені Штати є глобальною державою, яка прагне зберігати свій вплив у багатьох регіонах світу. Китай є претендентом на статус глобальної держави та активно конкурує за вплив з США. Росія зі своїми ревізіоністськими амбіціями виступає як регіональна держава, яка прагне

розхитати існуючу міжнародну систему, змінити на свою користь баланс сил у Європі та встановити свою гегемонію на пострадянському просторі. Натомість Україна потенційно може претендувати на статус держави середньої сили, є важливим чинником стабільності та безпеки в регіоні ЦСЄ.

На відміну від парадигм неореалізму та неолібералізму з їхніми розвинутими політико-філософськими традиціями, конструктивізм є відносно новим напрямком досліджень, який виникнув у середині 1980-х рр. Його поява в цей період була зумовлена двома обставинами. По-перше, геополітичні зміни у світі наприкінці 1980 - на початку 1990-х рр. породили нову міжнародну реальність і проблеми, які складно піддавалися вивченню за допомогою наявних теоретико-методологічних підходів. По-друге, власне неореалізм і неолібералізм виявилися значною мірою не достатньо релевантними: не змогли передбачити та пояснити завершення «Холодної війни» і розпад СРСР. Відповіддю на це стала поява конструктивізму, теоретичні засади якого сформували концепції, перенесені з соціальної психології та соціології.

У процесі аналізу зовнішньої політики держав конструктивізм фокусується на рисах індивідуальної та колективної свідомості, сприйнятті міжнародних процесів і політики. Його представники вважають, що не безособова міжнародна система визначає норми та правила зовнішньополітичної поведінки держав, їх створюють самі держави на основі власних уявлень про себе, міжнародне середовище та інші країни. Таким чином, у конструктивістській призмі сфера міжнародних відносин розглядається як співтовариство акторів, правила взаємодії між якими носять інтерсуб'єктивний характер, тобто формуються у процесі контактів. Як результат, одна держава, наприклад середньої сили, може використовувати різні інструменти та формати двосторонніх відносин із різними державами, подібними за показниками національної потуги.

Для конструктивістів центральними для розуміння міжнародної реальності та політики є такі соціально обумовлені поняття як ідентичність і інтереси. Термін «ідентичність» позначає сукупність уявлень громадян і політичної еліти країни про себе та оточуючий світ, надаючи відповідь на такі базові питання, як хто ми є, які наші цілі, хто наші друзі та вороги (Frank, Jorgensen, Landorff 2022: 19). На концептуальному рівні відповідь на ці питання визначає

самоідентифікацію держави щодо зовнішнього світу, а на практичному – забезпечує навігацію у потоці міжнародних подій і процесів. Зовнішньополітична ідентичність держави формується протягом тривалого періоду шляхом закріплення у масовій свідомості певних ідей, цінностей і переконань, що стають підставами дій і рішень держави у світовій політиці. Таке розуміння ідентичності означає, що в основі зовнішньополітичного позиціонування та рішень держави іноді можуть лежати не раціональні міркування, а стереотипи чи ідеологічні уявлення.

Термін «ідентичність» використовується у аналізі зовнішньої політики для визначення спільності або відмінності держав щодо їхнього світорозуміння. Збіг ідентичностей створює широкі можливості для співробітництва між державами. Крім того, конструктивісти допускають, що держави в сучасному багатовимірному світі можуть мати та використовувати залежно від контексту декілька зовнішньополітичних ідентичностей, які не суперечитимуть одна одній. Так, Україна завдяки своїй складній історії, географії, політичним зв'язкам може самоідентифікувати себе у відносинах із зовнішнім світом як демократична, пострадянська, європейська або східноєвропейська держава, регіональний лідер, жертва російської агресії.

Згідно із конструктивістського підходу, національні інтереси також розглядаються як сконструйовані масовими уявленнями та контекстуальні поняття. Вони сигналізують про коло пріоритетів і цінностей держави, формують рамки її поведінки на міжнародній арені. Однак їхньою основою є ідентичність країни, особливо її правлячих еліт, а не об'єктивні суспільні потреби. Корегування змісту національних інтересів безпосередньо пов'язується зі змінами самої ідентичності – або у процесі історичної еволюції або внаслідок масштабних криз і війн.

Відповідно, аналіз двосторонніх відносин держав крізь призму конструктивістського підходу передбачає виявлення у двох країн спільних рис у ідентичності та світорозумінні. Зокрема, такими рисами можуть бути приналежність до одного геополітичного регіону, однієї групи держав в міжнародній системі (великих, середніх, малих), прихильність до одного суспільно-політичного ладу (демократії/авторитаризму) або цінностей (консервативних, ліберальних, націоналізму).

Таблиця 1.

**Характеристики основних парадигм теорії міжнародних відносин/
Characteristics of the main paradigms of the theory of international relations**

Парадигма/ Paradigm	Погляд на міжнародні відносини	Мета зовнішньої політики держави	Детермінанти поведінки держав
Неореалізм/ Neorealism	Анархічне міждержавне середовище/ Anarchic interstate environment	Посилення національної безпеки та міжнародної могутності/ Strengthening national security and international power	Структурні параметри міжнародної системи, що визначаються балансом сил провідних держав/ Structural parameters of the international system determined by the balance of power of the leading states
Неолібералізм/ Neoliberalism	частково анархічне, але інституційно структуроване поле взаємодії державних і недержавних акторів/ partially anarchic but institutionally structured field of interaction between state and non-state actors	забезпечення економічного процвітання та міжнародного миру/ ensuring economic prosperity and international peace	прагнення до співпраці, норми, закріплені у праві та діяльності міжнародних організацій/ the desire for cooperation, norms enshrined in the law and activities of international organizations
Конструктивізм/ Constructivism	міжнародне співтовариство, подібне людському суспільству/ international community like human society	реалізація своїх інтересів у взаємодії з іншими державами на основі спільного світорозуміння/ realization of own interests in interaction with other states based on a common worldview	ідентичність як сукупність знань, ідей і уявлень про себе, інших і міжнародні процеси/ identity as a set of knowledge, ideas and ideas about oneself, others and international processes

Джерело: складено автором/ Source: compiled by the author

Висновок. Розуміння зовнішньої політики та її ключових цілей в рамках політологічного дискурсу на сучасному етапі залишається неоднозначним і строкатим. Цьому сприяє як багатогранність і складність зовнішньополітичної діяльності держав, так і наявність декількох конкуруючих теоретичних підходів до осмислення міжнародно-політичної реальності. Можна відзначити три провідні парадигми в теорії міжнародних відносин, які мають найбільший вплив на розуміння сфери зовнішньої політики – неореалізм, неолібералізм і конструктивізм. Відмінності між ними у трактуванні політичних процесів і подій, зовнішньополітичної поведінки сучасних держав кореняться в специфіці соціально-філософських і ідеологічних концепцій (у широкому значенні концептуальних баченнях світу), які формують їхні засади.

Разом із тим, ці різні парадигми міжнародних відносин мають і спільну методологічну установку, що полягає в розгляді

зовнішньої політики держави як функціональної похідної від природи міжнародних відносин. Так, зокрема, визначаючи мотиви зовнішньополітичної поведінки держав, представники неореалізму виводять їх з егоїстичного переслідування ними на міжнародній арені своїх національних інтересів держав. При цьому міжнародна політика позиціонується неореалістами як арена боротьби за владу між найсильнішими державами. Баланс сил між останніми на різних історичних етапах створює певну конфігурацію (структуру) міжнародної системи, яка покликана дещо впорядкувати анархічну взаємодію її учасників. Великі держави борються за світове домінування, у той час коли середні та малі держави прагнуть зміцнити свої позиції та зберегти незалежність. Основними зовнішньополітичними цілями держав, згідно з парадигмою неореалізму, виступають зміцнення власної безпеки, посилення національної могутності та міжнародного впливу.

Таким чином, національні інтереси формують цілі зовнішньої політики держави, а рівень її могутності та структурні обмеження міжнародної системи визначають логіку та інструменти, якими вона користується в конкурентному полі міжнародних відносин для досягнення своїх цілей.

Своєю чергою, представники неолібералізму розглядають міжнародні відносини як поле взаємодії численних державних і недержавних акторів, які формують широкую та багаторівневу мережу зв'язків і залежностей між собою. Значну роль у цих взаємодіях відіграють міжнародні організації, міжнародне право та універсальні моральні принципи як ефективні регулятори поведінки учасників. Враховуючи глобальну взаємозалежність держав у різних сферах і їхню інтегрованість у міжнародне співтовариство у своїй зовнішньополітичній поведінці вони мають прагнути до взаємовигідного співробітництва, мирного вирішення конфліктів, керуватися універсальними моральними та правовими нормами. Згідно з неолібералізмом, цілями зовнішньої політики держав має бути зростання національного багатства та забезпечення міжнародного миру.

Третьою впливовою парадигмою у дослідженнях міжнародної політики є конструктивізм, який розглядає міжнародні відносини як спільноту акторів, між якими постійно відбуваються взаємодії. Представники цього напрямку виводять мотиви зовнішньополітичної поведінки держав (правлячих еліт) з особливостей їхнього сприйняття міжнародної реальності та самоідентифікації у відносинах із зовнішнім

світом. Саме ідентичність держав визначає їхні цілі та національні інтереси у сфері зовнішньої політики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Седляр, Ю., Ярошенко, В. 2023. Зовнішня політика держав: теоретичні засади дослідження питання, *Актуальні проблеми політики* 71: 184-190. <https://doi.org/10.32782/app.v71.2023.25>
2. Єремєєва, І. А. 2024. Теоретико-методологічні аспекти досліджень еволюції та сучасних процесів світової політики. *Актуальні питання у сучасній науці* 6 (24): 1128-1139. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-6\(24\)-1128-1139](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-6(24)-1128-1139)
3. Ждамарова, А. 2019. Зовнішня політика сучасної держави: основні підходи до визначення поняття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні відносини»* 6: 72-78. <https://doi.org/10.32782/2663-5267.2019.6.10>
4. Седляр, Ю., Кравченко, Н. 2017. Міждержавне співробітництво: концептуальні засади дослідження та підходи до класифікації. *С.Р.А.С.Е.* 3: 72-76.
5. Толстов, С. В. 2023. Теоретико-методологічні критерії та принципи системного аналізу міжнародних відносин. *Проблеми всесвітньої історії* 3 (23): 18-66. <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2023-23-2>
6. Bevir, M., Daddow, O. 2015. Interpreting foreign policy: National, comparative and regional studies. *International Relations* 29 (3): 273-287. <https://doi.org/10.1177/0047117815600930>
7. Frank, L., Jorgensen, E., Landorff, L. 2022. If foreign policy paradigms were on the research agenda. *Teoria Polityki* 6: 13-32. <https://doi.org/10.4467/25440845TP.22.008.16020>

Стаття надійшла до редакції 24.11.2025

Статтю прорецензовано 31.12.2025

Стаття рекомендована до друку 30.03.2026

Статтю опубліковано 30.04.2026

Використання штучного інтелекту: Автор засвідчує, що під час проведення дослідження та підготовки цього рукопису генеративний штучний інтелект не використовувався

Viktor Pashkov

Ph.D. in Political Sciences, Associate Professor of the Department of International Law,
Yaroslav Mudryi National Law University, 77 Hryhoriy Skovorody Street, Kharkiv, 61024, Ukraine
viktor.pashkov.polit@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4273-2181>

THEORETICAL APPROACHES TO UNDERSTANDING THE FOREIGN POLICY OF THE STATE

The article examines the peculiarities of understanding the essence, structural factors and goals of foreign policy activities of states within the framework of the leading paradigms of international relations theory – neorealism, neoliberalism and constructivism. The research objective is to clarify the specifics and differences in the conceptual vision of various theoretical approaches to the principles underlying the

foreign policy of modern states and the goals they pursue in the international arena. The main research methods employed are general scientific methods (such as analysis, synthesis and deduction), comparative methods and historical methods, a systematic approach. Despite significant differences in the interpretation of international politics between various paradigms, it has been established that they demonstrate adherence to a common position at the theoretical level: viewing a state's foreign policy as a derivative of the nature of international relations. Thus, determining the motives behind foreign policy behaviour of states is directly derived from an understanding of the international environment in which they operate, whether it be a competitive arena of interstate struggle for resources and power, where the rules of the game are determined by national power and agreements between major powers (neorealism), a multi-level network of connections and dependencies between states, where they seek to realise their interests through cooperation (neoliberalism) or a community of actors who constantly interact with each other, shaping international reality (constructivism).

The paradigm of neorealism derives the goals of the foreign policy of states from their national interests and the selfishness inherent in their behaviour in the international arena. The level of power of the state and the structural limitations of the international system determine the logic and tools that the state uses in interstate competition to achieve its goals. In this context, the main foreign policy goals of states are to strengthen their own security, strengthen national power and international influence.

Representatives of the neoliberal paradigm define the growth of national wealth and ensuring international peace as the main goals of the foreign policy of states. Given the growing multilevel and interdependence of relations between modern states, according to neoliberals, the main means of achieving these goals should be cooperation on a mutually beneficial basis. In turn, constructivists derive the motives of the foreign policy behaviour of states (ruling elites) from the peculiarities of their perception of international reality and self-identification in relations with the outside world.

Keywords: *paradigms of international relations, foreign policy theory, national interests, international system, bilateral relations.*

REFERENCES

1. Sedliar, Yu., Yaroshenko, V. 2023. Foreign policy of the states: theoretical aspects of the issue. *Actual Problems of Politics* 71: 184-190.. <https://doi.org/10.32782/app.v71.2023.25> (in Ukrainian).
2. Yermieieva, I. A. 2024. Theoretical and methodological aspects of research of the evolution and modern processes of world policy. *Current issues in modern science* 6 (24): 1128-1139. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-6\(24\)-1128-1139](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-6(24)-1128-1139) (in Ukrainian).
3. Zhdamarova, A. 2019. The foreign policy of the modern state: basic approaches to definition of the concept. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. International relations* 6: 72-78. <https://doi.org/10.32782/2663-5267.2019.6.10> (in Ukrainian).
4. Sedliar, Yu., Kravchenko, N. 2017. Interstates cooperation: conceptual background and the approaches to classification. *S.P.A.C.E* . 3: 72-76 (in Ukrainian).
5. Tolstov, S. V. 2023. Systems analysis of international relations: theoretical and methodological criteria and principles. *Problems of World History* 3 (23): 18-66 <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2023-23-2> (in Ukrainian).
6. Bevir, M., Daddow, O. 2015. Interpreting foreign policy: National, comparative and regional studies. *International Relations* 29 (3): 273-287. <https://doi.org/10.1177/0047117815600930>
7. Frank, L., Jorgensen, E., Landorff, L. 2022. If foreign policy paradigms were on the research agenda. *Teoria Polity* <https://doi.org/10.4467/25440845TP.22.008.16020>

The article was received by the editors 24.11.2025

The article has been peer-reviewed 31.12.2025

The article is recommended for printing 30.03.2026.

Article published 30.04.2026

Use of Artificial Intelligence: The author certify that no generative artificial intelligence tools were used in the conduct of the research or in the preparation of this manuscript